

A LASSÚ CSELEKVÉS IDEJE

A SLOW MOZGALOM FILOZÓFIÁJA ÉS CSELEKVÉSI TERVE

S Z E K E R E S   D I Á N A

Korunk kettészakadni látszik – világnézetek építik a maguk külön-külön „édenkertjét”. Fákat ültetnek és vágnak ki. Vannak, akik csak a tudás fáját akarják birtokolni, a jó és rossz fogalmait széttörni, újraalkotni, átprogramozni. S vannak, akik a jó és a rossz fájára tekintenek, a tiltott gyümölcs-szakításoktól, harapásoktól és azok visszafordíthatatlan következményeitől félnek. Előbbiek a „teremtő rombolásnak” áldoznak, utóbbiak viszont attól félnek, hogy ezzel az áldozattal az emberi tudat veszélybe kerülhet. Az Édenkert teremtésmitosza az emberi szabadság állandó határkérdéseit juttatja eszünkbe. Mi tagadás: valóban komoly kertépítő munka és szellemi erőfeszítés zajlik! Az emberi Édenkert ismét elveszett, ilyenkor feltámadhat az az érzésünk, hogy visszafordulhatnánk a hagyományos, vallásos etika Édenkertje felé. A felejtés azonban folyamatában gyúrja át az embert. Nem gondolkodunk az élet fájáról, a jó és a rossz tudás fájáról, lemondunk a kertépítésről. A globális gépközpontú fejlődés gyorsasága és fénye könnyebbé teheti életünket, viszont olyan vakfoltokat is teremt, amelyek következtében az önmagunkról, társas életünkről s végül az emberről alkotott képünk is elsötétülhet. Hogyan szabhatunk határt az emberi szellem elsivatagodásának? Ha a szellem építőköveihez nyúlunk, a közösség pedig az általa felhalmozott emberi tapasztalat felé fordul. Ezt az utat választotta és járja a slow mozgalom. A földre ránövő tapasztalatrétegekre támaszkodik, az ember és táj alkotó kapcsolatának újbóli felfedezését szorgalmazza.

A SLOW MOZGALOM KEZDETEI ÉS IRÁNYA

A mozgalom szellemi gyökerei egy kis piemonti városba, braba vezetnek. Itt született Carlo Petrini, a slow mozgalom szellemi atyja és szervezője. Édesapja szakmunkás, édesanyja óvónő, ő maga szociológia diplomát szerzett. A mozgalom lényegi megértéséhez, lelkületének bemutatásához két személyes, kevésbé programszerű megnyilatkozást idézek tőle: „Szülővárosomat, Brát soha nem felejttem el: nyomott hagyott az életemen. A nemzetközi szervezet központjai még mindig a Via Mendicitá Istruitán található. Ez egy hegynek felmenő kis utca, amely egy térre vezet, ahol Giorgio Cottolengo szobra található. A szent Brában született 1786-ban, és menedéket alapított a torinói otthontalanoknak és elhagyottaknak. Amikor utazok a világban, gyakran megkapom a kérdést: »Miért Mendicita Istruita?« Nem könnyű megmagyarázni a címünket. A 18. században az Accademia degli Inominati volt itt. Az utca arról a nevelőintézetéről kapta a nevét, amely nélkülöző fiatal lányok megsegítésére alakult. A »Ritiro della mendicitá« olaszul azt jelenti, nevelni azt a személyt, aki jótékonyaságra szorul. Szerettem ezt az elnevezést, mert felidéző erővel bír. Soha

nem akartuk feladni az irodahelyet, még ha húsz év alatt kinőttük is, inkább több irodát nyitottunk a városban.”¹

Petrini kiemeli, hogy a kézművesiparra ráépülő bőrparipar mellett a kis családi szőlőkkel körbefont város magában rejt az alkotó potenciált: „a szőlőművelés érzékeny tehet, hogy megértsd a borkészítésben, az agrokultúrában rejlő örökséget és kereskedelmet.” Fonjuk tovább a szálat! A Petrinire is hatást gyakorló francia történész, Fernand Braudel a népi szőlőművelésről azt írta, hogy a „szőlősgazda ezzel szemben [ti. a szüreti napszámmal szemben] mesterember. A szőlősgazda fontosabb, mint a szőlő maga. A szőlőt ugyanis, ezt a rendkívül életerős növényt – csak ültessenek szőlőt, majd meglátják! – szüntelenül újraformálja a gazda. Csinálhat belőle futónövényt, amely hosszú kacsáival megkapaszkodik a karóban, vagy bütykös koronájú zömök bokrot, amelynek semmiféle támasztékra nincs szüksége; megváltoztathatja a gyümölcs zamatát, a bor alkoholfokát, a termés bőségségét vagy jellemző sajátosságát, ha tőkével vagy a talaj összetételével kísérletezik. A talajt kedvére változtathatja: teleszórhatja kővel, mint azt néhanapján teszik, vagy épp ellenkezőleg, bőségesen megtrágyázhatja”.²

A szimbolikus térre egy mesterség sétált be. A mesterségek önállóságát megerősítő hosszú katolikus tradíció és neveltetés, valamint a modernizációra választ kereső olasz baloldali hagyományok aktivizmusa életre tudta hívni a helyi hivatástudat erejét. Az eredmény: erős társadalmi-szervezeti erő, amely éppúgy meg akarja védeni a várost az ipari szennyezéstől, mint ahogy meg kívánja védeni a környékbeli borok és sajtok minőségét, értékesítési lehetőségét, a vidék életformáit. A fizikai és a szellemi térben még egyaránt érződik a mozgalom itáliai sajátossága: a városállamok történeti hagyománya, a városi büszkeség polgárságban munkáló arisztokratikus igénye. Ez a sajátosság az iparosítás, a modernizáció korában is erősen tartja magát. Alexander Gerschenkron például az 1900-as évek környéki „megkésett” olasz modernizációval kapcsolatban megjegyzi, hogy ott nem alakult ki „iparosítási ideológia”. Ilyen ideológiai fűtőanyag volt a gazdasági liberalizmus Angliában, a saint-simonizmus Franciaországban, a nacionalizmus Németországban és a marxizmus Oroszországban.³ Az olasz hagyományok eme történeti íve ma segíti a mozgalom nemzetközi fejlődését, hiszen az ideológiai kényszerzubbonyoktól függetlenül magát, éppen a közösségekben élő hagyomány és tudás fenntartására törekszik a modernizáció nivelláló erőivel szemben.

A mozgalom fejlődéstörténeti fordulópontja ékesen bizonyítja mindezt. Akkor nyer új nemzetközi dimenziót, amikor a McDonald’s gyorséttermet akart nyitni a római Spanyol-lepcsőnél 1987-ben. Újabb szimbolikus tér, fizikai és szellemi létezés és forma, amit a globalizáció ételipara akar megsérteni és leépíteni. Petrini szociokulturális vészcsengői megszólalnak, az olasz szerveződés ellenmozgalommá válik. Itt kapja nemzetközi keresztségét és ma is ismert nevét: *Slow Food*, mégpedig a *fast food*-civilizáció ellenében, a kulturális önvédelem jegyében. A száznegyven országban működő *slow* mozgalom az elmúlt harminckét évben bizonyította, hogy kritikus mozgalomként nem kizárólag valami ellen létezik, hanem a mindennapokban világszerte munkálkodik és teremt. Nem elkeseredett, érzelmekkel túlterhelt, romboló luddita hajlam, hanem építő, komplex kulturális ellenállás vezérli.

Nézzük, Carlo Petrini, miként foglalja össze a *slow* kultúra elveit! 1) Megtanulni az anyagi kultúrát és többet megtudni róla, terjeszteni az agrokulturális tudást – ez a mozgalom elsődleges eszmei és viselkedési vezérfonala. Nevezetesen: céltalanul dicséred a finom borokat vagy a kenyér jó illatát, ha nem tudod,

a hagyomány fenntartására törekszik a modernizáció nivelláló erőivel szemben

1 Carlo PETRINI–Gigi PADOVANI: *Slow Food Revolution. A New Culture for Eating and Living*, Rizzoli, New York, 2005, 24.

2 Fernand BRAUDEL: *Franciaország identitása*, ford. MIHANCsik Zsófia, Helikon, Budapest, 2004, II. kötet, 241.

3 Alexander GERSCHENKRON: *A gazdasági elmaradottság történelmi távlatból*, ford. HALMOS Károly és mások, Gondolat, Budapest, 1984, 192.

a kulturális önvédelem autonóm elvei bontakoznak ki

hogyan azok hol és milyen módon készültek. 2) Megőrizni a mezőgazdasági és étkezési örökségünket a környezet általi lealacsonyodástól, hiszen az általunk fogyasztott élelem érzékszervi profilja folyamatosan elszegényedik. Ha az ételkultúránk nem érdemli meg a legmagasabb szintű előállítását, akkor mi? Azok a helyek, ahol művészi, történeti, környezeti örökségünk termékeit vásároljuk és fogyasztjuk mesteremberek előállításában, veszélybe kerülnek a gyorséttermi láncok miatt. 3) Megvédeni a vásárló és a tisztességes termelő kapcsolatát,

mellőzve a retorikát és a fellengzőségeket, hogy megtalálhassuk a minőség és az ár helyes kombinációját. Elkerülvén így a jó, de drága vagy az olcsó, de gyenge minőség szélsőségeit.

4) Keresni és hirdetni a gasztronómia és az asztaltársaság okozta örömeiket, közvetlenül és türelmesen. Erősíteni azt a megközelítést, amely az érzékek nevelés általi fejlesztésével és az asztal körüli harmónia megteremtésével eljut az élvezeti értéktől az étel tartalmi megértéséhez. Ezen érzület mentén szerveződnek a slow mozgalom helyi szervezetei, az ún. conviviumok, amelyek önkéntes alapú társulások és olyan embereket fognak össze, akik kellemes örömeiket és időtöltést, barátságot keresnek.⁴ A kulturális önvédelem autonóm elvei bontakoznak ki a mozgalom jelképéül választott piros csiga árnyékában. A környezethez és a közösséghez kötődés ugyanis nem engedhet a minőségből.

Azzal, hogy a slow mozgalomnak a helyi minőségi ételkultúra közvetlenebb és tudásközpontú bemutatása a célja, mindenhol a helyi középosztály összetartását és tágitását segíti elő. A mozgalom társadalmi erejét éppen az adja, hogy a gasztronómia területéről elindulva egyaránt küzd az öncélú, tányérfüggő sznobizmus, a más tányérjára féltékeny nemzeti bezárkózás és a globalizáció műanyagtalas eltömegesedése ellen. Nem az elgyengülő, gyökereit vesztő, globális csatornák által (meg)vezetett középosztály kialakítására törekszik tehát, hanem a helyi hagyományok modern megerősítésével a polgárosodás esélyeit segíti elő. A helyi tartalmak specialitásába nem avatkozik bele, hiszen éppen az azok mélységeiben rejlő minőségét szeretné életbe tartani és megvédeni. A *slow living/slow food* mozgalom szervezeti formáinak segítségével csak a lényegi formát emeli ki, amellyel a tájegységekben rejlő tudáslehetőséget szeretné megölni, felszínre hozni, megosztani.

Azzal, hogy a slow mozgalomnak a helyi minőségi ételkultúra közvetlenebb és tudásközpontú bemutatása a célja, mindenhol a helyi középosztály összetartását és tágitását segíti elő. A mozgalom társadalmi erejét éppen az adja, hogy a gasztronómia területéről elindulva egyaránt küzd az öncélú, tányérfüggő sznobizmus, a más tányérjára féltékeny nemzeti bezárkózás és a globalizáció műanyagtalas eltömegesedése ellen. Nem az elgyengülő, gyökereit vesztő, globális csatornák által (meg)vezetett középosztály kialakítására törekszik tehát, hanem a helyi hagyományok modern megerősítésével a polgárosodás esélyeit segíti elő. A helyi tartalmak specialitásába nem avatkozik bele, hiszen éppen az azok mélységeiben rejlő minőségét szeretné életbe tartani és megvédeni. A *slow living/slow food* mozgalom szervezeti formáinak segítségével csak a lényegi formát emeli ki, amellyel a tájegységekben rejlő tudáslehetőséget szeretné megölni, felszínre hozni, megosztani.

MEGÓVÁS ÉS FELSZÍNREHOZÁS

A megóvást elősegítő slow szervezeti forma az ún. *presidium*-rendszer, amely a kultúrközösségek széttöredezését szeretné megállítani. Ez egy termékoltalmi kezdeményezés, amelyet a slow mozgalom Biodiverzitásért Világalapítványa nyújt a kistermelői közösségek helyi, kézműves termékeinek megsegítésére, a termelői önszerveződések fenntartására. Megalakulása óta ötszáznyolcvanhat ilyen növény és állatfajnak, kézműves terméknek nyújtott tartós védelmet a Föld különböző országaiban. A *presidium*ok változatosságából csak ízelítőt nyújthatunk, a brazil, nyugat-amazóniai cubiutól (paradicsomféléesség) a lengyel fekete méheken át az indonéziai tengkawang mogyoróig. De a *presidium*ok között találkozhatunk a háromszáz éves svájci kovászból készült kenyérrel, kenyai fűszerkülönlegességekkel vagy a sommerseti cheddar sajttal. Magyarországról elsőként a mangalica került be a termékoltalom körébe, majd a szürkemarha követi ezen az úton.

Minél nagyobb a távolság a hely szelleme és a szellem helye között, annál sérülékenyebb az ember értelmi-érzelmi intelligenciája. A közösségi bomlás egymással határos fogalmai, az anómia, atomizáció, az erre reagáló különféle ön- és közösségromboló devianciák jól ismertek a szociológiai szakirodalomból. Az „okosvilágra” épített technikai integráció nem hiszem, hogy feloldhatja ezeket az érzelmi és szellemi konfliktusokat. Még ha csak az integráció kapujának tekintik is, a gyorsaság és állandó megszakítottság géphez kötődést idéz elő. Az ember belső elgépiesedése az élő közösségi kapcsolatok bomlásához

⁴ Carlo PETRINI: *Slow food Case of Taste*, Columbia University Press, New York, 12–13.

Nyugalom – Tokaj látképe, 1908
(Fortepan)

vezet: társadalmi közönyhöz és öncélú individualizációhoz. Az urbanizáció vagy éppen a migráció árnyékában növekvő érzelmi elhagyatottságot és a szélsőséges társadalmi mobilitás szellemi útvesztőt az okostelefonba zárt világrendszer, a technikai újítások sora nem oldhatja fel.

A két lábon állás érzelmi háttere, a vidék és város harmonikusabb együttélése, a mérsékelt átmenetek kevésbé zavarják meg a hely szelleme és a szellem helye közötti átjárást. Gondoljunk csak a kádári szocializmus érzelmi pacifikációjára a kiskertek, telkek *asylum*-rendszerének képében, amely – éppen fordítva – végül mentális orvosságként működött. A slow kultúra, a *Slow Living Hungary* közössége, a régiók *conviviumai* és a presidium-rendszer a szélsőséges átmeneteket azok mérséklése mellett a hivatástudatot szeretné regenerálni, hogy az élő kultúra ne sérüljön és ne veszessen el végleg.

PRESIDIUMOK ÉS ÍZEK BÁRKÁJA

A presidium-rendszer történeti távlatban bizonyítja legjobban jelentőségét. Györffy István neves néprajzkutatónk ezt írta 1939-ben: „Háziállataink nagyszerűen honosult magyar tájfajtái legalább is 1000-1500 évesek. Ezeket a tájfajtákat a múlt század közepéig megőriztük, azóta újabb, a mi klímánkkal megküzdeni nem tudó és gyakorlatilag sem mindig beváló tájfajtákért az őseiket

serényen irtjuk.”⁵ Ezek alapján állította szembe a külföldi leghorn tyúkot a magyar parlagi tyúkkal, a merinó juhot a pödröttszarvú hortobágyi magyar racka juhval, valamint a csigaszarvú erdélyi rackával és a magyar szarvasmarhát az alpesi fajtákkal. Györffy István minden esetben a hosszútávú gondolkodás hiányát, a hazai tájkultúrában kifejlődő faj és minőség feláldozását fájlalta. Az áldozati kést a rövidtávú, mennyiségi, racionális, profitorientált szemlélet irányította. Am ilyenkor sok esetben a kihaló, eltűnésre kárhozott hazaiak mellett az importált állatfajok is rosszul jártak. A klimatikus viszonyokhoz nehezen alkalmazkodtak, a betegségeknek, kitörő járványoknak kevésbé álltak ellen. A néprajzkutató egyik ilyen iskolapéldája húsbavágó, egyben rámutat a slow mozgalom presidiumainak lényegi fontosságára: „A múlt század közepén a kisjenői uradalomban a szerbiai disznóból kitenyésztették a hízékony mangalicát. Majd ezen disznóért kipusztítottuk két ősi disznófajtánkat: a bakonyit és szalontait, melyek bár nem voltak ennyire hízékonyak, de sertésvésznek nagymértékben ellenállottak. Később változott a tenyésztés célja, húsertésre is szükségünk lett. A ridegen tartható húsdisznónak igen alkalmas bakonyi és szalontai disznót azonban úgy kiirtottuk, hogy hírmondó sem maradt belőle, s pótlásukra meg kellett honosítanunk az angol húsertést, amely azonban nem áll ellen a sertésvésznek”.

A teremtő rombolás racionalizációja kevés területet hagy érintetlenül, a mezőgazdaságot, az állatokat, az állattartást is utoléri. Az időben változó kihívások és a történeti tudat hiánya hosszútávon együtt nyújtja be fájdalmas számláját, ahogy a példa is mutatja. Györffy István a „háziállat-tájfajták okatlan hagyományirtása” kapcsán beszél erről: „A magunk értékeinek meg nem becsülése onnan ered, hogy nem ismerjük a népi hagyományokat. Gazdasági tudást idegen, főleg német könyvekből szerzünk, ezekben pedig nincs szó magyar tájfajtákról, ennél fogva nem veszünk róluk tudomást. Már magában az a tény is elegendő a leértékelésükre, hogy a parasztember kezén vannak, pedig sok tekintetben értékesebbek, mint az importált fajták.”

A Rákosi-rendszer a parasztgazdát nem csupán leértékelte, hanem kismizmte és ellehetetlenítette. Idézzük fel a Braudel által plasztikusan érzékeltetett szőlősgazdát! Ilyen és ehhez hasonló tapasztalat- és tudásrétegek estek áldozatul a szovjet racionalizációnak. A szovjet racionalizáció okozta éhségét 1956 után a kádári konszolidáció „mezőgazdasági csodája” mennyiségbe fordította át. Ez a politikai-társadalmi szükségszerűségből, a kedvező földrajzi adottságok újbóli felismeréséből, a nyugati mezőgazdaság ipari megoldásainak és fajainak átvételéből, és a keleti piacok terményigényéből jött létre. A „mezőgazdasági csoda” inkább a mennyiségnek, semmint a minőségnek kedvezett. Ennek a modernizációnak esett áldozatul, majdnem végzetesen, a magyar szürkemarkarha.

A Slow Living Hungary felismerte az ilyen típusú modernizációk örökségromboló erejét. Ennek köszönhetően a szürkemarkarha bekerült a *Slow Food Ark of Taste*, azaz az Ízek Bárkája nemzetközi programjába is. A kezdeményezés Noé bárkájához hasonló menedéket kíván nyújtani elfeledett ételeink, alapanyagaink, fajtáink számára. A mezőgazdaság iparosodása, a környezet pusztulása és tájaink homogenizálódása miatt egyre veszélyeztetettebbek lettek azok a helyi termékek, amelyek egyedi, tájba illő gazdálkodást hordozó izvilágot képviselnek. Mára az Ízek bárkája jegyzék több mint tízezer terméket tartalmaz. A bárkaközösségnek akkor lehet tagja egy termék, ha eleget tesz az alábbi elvárásoknak: különlegesen jó minőségű és ízében egyedi; a kipusztulás veszélye fenyegeti és az élelmiszerek standardizálódása miatt védelemre szorul; történelmi, társadalmi, gazdasági vagy kulturális szempontból jól meghatározott régióhoz köthető; csak korlátozott mennyiségben készül (de nagyobb mértékű termelése kívánatos); előállításuk hagyományos vagy a hagyományokat követő, innovatív módszerekkel történik; végül, ha regionális élelmiszerként szimbolikus jelentőséggel bír.

Az ortalomszemlélet indítékaiban hasonló a néprajzkutatóéhoz: ne veszítjük el a kultúránkból adódó személyiségünket!

5 GYÖRFFY ISTVÁN: *A néphagyomány és a nemzeti művelődés*, Egyetemi Néprajzi Intézet, Budapest, 1939, 47–49.

MEGOSZTÁS ÉS TEREMTŐ KÖZÖSSÉG

Egerszóláti szürkemarhatenyésztőnk kulturális küzdelmet folytat a szocializmus alatt felerősödő és máig ható, szürkemarhával kapcsolatos előítéletek ellen. Kevés a húskihozatali aránya, így francia fajtársainál kevésbé profitábilis. Szürkemarha-tenyésztőnk ellenáll a fel-felmerülő külső kísértéseknek: nem keresztezi állatait francia fajokkal. Felhívja a figyelmet, hogy a paraszti társadalom ételkultúráját nem csupán ízörökségi szempontból érdemes újra szemügyre venni, hanem fenntarthatósági, minőségi értelemben is. Ott a ritkább, ám minőségi húsevést a növényi fehérjeforrások, a hüvelyesek (bab, borsó) egészítették ki. *Kulturális önvédelmet folytat.* A slow közösség ebben segíteni. A védelemhez hozzátartozik a közösségi megosztás és felszínrehozás. A slow mozgalom séfjei finom szürkemarha-burgereket sütnek a tenyésztő marhahúsaiból, szembeállítva azokat a „tömegizű” *fast food*-burgerekkel.

A táj, a családi hagyományok, a céhes szemlélet egymásba szövődéséből létrejövő kulináris remekmű végül megdöntötte a magyar szürkemarhával kapcsolatos gasztronómiai előítéleteket, miszerint nagytestű, egykor igavonásra is használt marhafajtából nem készülhet finom, modern ételkülönlegesség. A megosztás, a megóvás, a felszínre hozás egymást erősítette, és meghaladta az előítéleteket. A kreatív energiák itt nem lebontják egymást, hanem kulturális hagyományokból merítve újjá építik magukat és új színeket adnak. Az étel ízvilágát átérző magyar fogyasztó szembesül a bennünk, kultúránkban rejlő alkotóerővel. A modern hagyományörzés a maga megbízhatóságában és eredetiségében az ilyen vertikális céhremekekben kerül felszínre.

Lassíts! – Fiat 508 Balilla és szekér találkozója naplementekor, 1944 (Fortepan)

Távlatok – A Normafa lejtője (XII. kerület), háttérében a János-heggyel, 1900 (Fortepan)

saját, helyi hagyományait örző polgári attitűd

A slow gondolatot a felszínre hozás mellett a felszínen tartás éppúgy élte-ti. Hogyan lehet az izélményt tartóssá és mindennapivá tenni? Ha az izélményeket kultúrává és közösségi erővé formáljuk. A hazai Slow Living Hungary a közösségi háló erősítésére és a termelői útkereszteződések kialakítására törekszik.

A legnagyobb erőt az agrokulturális és kézműipari céhremekek közvetlen termelői bemutatása és eladása adja. A helyi slow termelői piacokon a termelő és fogyasztó közvetlenül találkozik. Az itt folyó párbeszéd és tapasztalatcsere, a termelő által megszemélyesített izvilág hatással bír az érzésvilágra. Egy kanál termelői méz, egy falat sajt, egy korty minőségi bor könnyen belső kulturális értékévé nemesülhet a mindennapokban. A minőség megosztása hosszútávon megéri, mert őszinte közösségeket épít. A *slow living*-tagok világlátásában a saját, helyi hagyományait őrző polgári attitűd tekint vissza ránk. A mozgalom tagjai

ezt a miliót, energiát és érzést szeretnék fenntartani és megerősíteni, amelynek eszközei közé tartoznak többek között a hiteles Slow Living csiga jelölések, a vacsorák, a termelői vendéglátások, a *slow food/wine* ízórák és ízlésfejlesztő mesterkurzusok, a helyi és nemzetközi *slow market* piacok szervezése. A tudásháló és az élő közösség szervezett kialakítására szükség is van, hiszen ezek mintegy sejtik és tudják, milyen új kihívásokkal kell szembenézniük.

GLOBALIS KIHÍVÁSOK

A '80-as évek végén a McDonald's az amerikai popkultúra farvizén szivárgott be a közösségek szimbolikus tereibe. Carlo Petrini szerint a *fast food* vezérhajója a következő rétegek elcsábítására fókuszált: a tinédzserekre, akik valahol együtt akartak lenni, az iskolásokra, akik a tévében látott preformált mítosz és izgalom alapján új szabadidőtöltésre vágytak, a shoppingolókra, valamint a városközpontokban dolgozó hivatalnokokra. A globalizáció most új kihívásokat, mítoszt és izgalmat gyárt.

Manapság ugyanezen rétegcsoportok a gyorséttermekben ülve okostelefont használnak. A világhálót kezükben tartó globális érdekeltségek üzenetsémáit tapintják ujjakkal: nézik, hallgatják, olvasgatják és osztják. A populúrát pedig egyre erősebben és egyre kizárólagosabban a multinacionális hálózatok menedzserei és a nekik lekötözött „értelmiség” üzemelteti. Ez adagolja és alakítja az új világrend mítoszáit. A mítosz új embertípusa a Zuckerberg-univerzumban mozog és a Google-generáció tagja, a varázsdobozként használt okostelefonjával a mindentudás illúziójában él. Minden dologról, legyen az távoli vagy közeli, a leggyorsabb percepció kialakítására törekszik. Ez a ritmus a színes formalizmusnak kedvez és nem a gondolati gazdagság harmóniájának.

Érdeemes összehasonlítani az okostelefonok formavilágát és azok reklámüzeneteit a kanti esztétikai megközelítéssel: „A festészetben, a szobrászatban, általában minden készletnek pusztán az jelenti az alapját, ami formája által tetszik, nem pedig az, ami az érzetben gyönyört kelt. A kontúrt kitöltő színek a vonzó ingerhez tartoznak. Azt ugyan elérhetik, hogy a tárgy önmagában élénken hasson az érzetben, de nem tehetik a tárgyat széppé és szemlélésre méltóvá; ami szép formához szükséges, az többnyire éppenséggel igencsak korlátozza a színek szerepét, s még ahol van is helye a vonzó ingernek, a színeket ott is egyedül a szép forma nemesíti meg.”⁶ A multinacionális platformok termékeikkel, gondolati tartalmaikkal mintha e kanti kettősségre alapoznának: a formák minimalizmusával a racionális „érdek nélküli szépet” hirdetik, miközben éppen az ingerekre, a színekre, az érzékekre hatnak. Ezzel a harsány minimalizmussal próbálják magukból a mindentudás illúzióját árasztani. A géphez kötött rendszer és az önmagát teremtő ember típusát hirdetik. A gépi civilizáció előre gyártott képzete úgy tesz, mintha minden tapasztalásréteget, így az időt is uralná. Egy ilyen, a mindentudás képzetével felvértezett egocentrikus típus számára a tapasztalatokra, nemzedéki, közösségi, nemzeti hagyományokra épülő személyes tudás csupán elejtett „szép maradék”. A könnyen és gyorsan megszerzhető információ kultuszában a hivatások leértékelődnek, a tudás és gondolkodás tekintélye pedig a tapasztalat szintjén nem tud elmélyülni, végezetül a közösségeket és társadalmakat egybefűző, hosszútávon érvényesülő érzelmi-értelmi intelligencia leépülhet.

A vázolt világkép társadalmi keresztmetszetében a gyermekek és a fiatalok forognak a legnagyobb veszélyben. Ők a legfogékonyabbak, az ő kulturális kondicionálásukért folyik a küzdelem. A globális kihívás miatt nagy szerep hárul a közösség és társadalom irányában elkötelezett értelmiség szerepvállalására. A mozgalom a maga kulturális küldetésében örömmel látja őket tagjai között. A magyar Slow Living Hungary közössége küzd a harsány minimalizmus ellen. A gyermekek esetében elsősorban a prevencióra törekszik.

A gépi technikához való emberi kötődést már nem fordíthatjuk vissza, a megfigyelések perspektíváját viszont emberközelivé tehetjük. Az ilyen élményközpontúsággal egy fontos lépést tehattünk a jövő nemzedékének irányába, hogy élő közösségként használják az internetet, ne az internet és tulajdonosai használják őket. Ha a környezetvédelem–globális felmelegedés–migráció negatív társadalmi-kulturális hatásait orvosolni kívánjuk, akkor nyugodtan kimondhatjuk, hogy teremtett világunk és saját magunk belső megóvása szervesen összekapcsolódik. Eljött a lassú cselekvés ideje! ■

6 Immanuel KANT: *Az ítélőerő kritikája*, ford. PAPP Zoltán, Osiris–Gond-Cura Alapítvány, Budapest, 2003, 135–136.